

בתקופות הרעב באנגליה היה צורך באדם בעל סמכות ויושרה שישמור על הלחם. אדם שאין מוטלת בו וביושרו ולו טיפה של דופי. לאדם כזה קראו "שומר כיכר הלחם", או באנגלית Lord (במקור loaf-ward). לימים הפכה המילה לתואר אצולה בריטי ועד ימינו חברים הלורדים ב"בית הלורדים", הלא הוא הפרלמנט הבריטי (כן, שם – ליד הביג בן).

היישוב היהודי בארץ ישראל של שנות ה-30 היה אמנם קטן אבל חיו בו לסירוגין לא פחות משלושה לורדים יהודים מאנגליה: הנציב העליון הרברט סמואל, הלורד מלצ'ט (Melchett – אלפרד מונד) והלורד ישראל זיו. השניים האחרונים גרו בשרון. ביישוב קטן, לא מוכר ולא ידוע, במרחק של 100 מטר בלבד אחד מהשני. 100 מטרים **ששווי ההון של שניהם עובר את ה 24 מיליארד דולר.**

בפרק הקודם תיארו את חייו ותרומתו של הלורד מונד הפעם נספר על הלורד זיו. מוכר מאוד, שם תרם לפיתוח המדינה וראוי למקום של כבוד בזכרון הישראלי. ועל סיפור ההקמה של גוש התיישבות מעניין נספר בפרק זה.

מפני בודד לעשרה מיליארדר

"אל תשאל מה המחיר. הכל בפני" (Don't ask the price. It's a penny). זה היה השלט התלוי מעל מרכולתו של **מייקל מרקס.**



מייקל מרקס נולד ביוני בשנת 1859 בעיר סלונים (כיום בבלארוס) למשפחה של יהודים ליטאים. הוא היגר לאנגליה ועבד בעיר לידס בחברה בשם ברן (Barran) אשר נהגה להעסיק פליטים בשל שכרם הנמוך. בשנת 1884 מרקס הכיר את אייזק דיוהרסט, בעליה של חנות שהייתה בסמוך למקום עבודתו. מרקס הפך להיות סוכן מכירות של דיוהרסט, הפיץ את מוצריו בעיירות הסמוכות והחל להרוויח כסף.

מרקס ואייזק דיוהרסט הפכו לידידים קרובים ואייזק אף לימד את מרקס אנגלית. למרקס היו שאיפות גדולות. ברור היה לו לאן הוא רוצה להגיע אך לא היה לו את הכסף הנדרש. הוא פנה לידידו אייזק דיוהרסט וקיבל ממינו **הלוואה בסך 5 ליש"ט.** בכסף זה פתח מרקס קיוסק בלידס ומעליו תלה את השלט **"אל תשאל מה המחיר. הכל בפני".**

מרקס הבין כי הרווח על פני הוא קטן ובכדי להגיע להון משמעותית הוא חייב למכור בכמויות גדולות. כך מצא את עצמו מרקס חוזר לידידו דיוהרסט ממנו ביקש לאתר לו שותף שביחד עמו ישכיר מקום בבזאר מקורה בלידס וירחיב את העסק.

אייזק דיוהרסט בא לעזרתו של מרקס והכיר לו את תומאס ספנסר שהיה הקופאי שלו ומנהל חשבונות מצוין. **ספנסר השקיע סכום של 300 ליש"ט** שאיתם רכשו את הדוכן הנחשק בשוק המקורה של לידס. שותפות עסקית זו הפכה אותם לחברים, ואשתו של ספנסר עזרה למרקס לשפר את האנגלית.

בשנים שלאחר מכן פתחו מרקס וספנסר דוכנים דומים בשווקים ברחבי צפון מערב אנגליה והעבירו את הדוכן המקורי מהשוק בלידס למנצ'סטר. לאט התרחבה הרשת לערים כמו מידלסברו, מנצ'סטר, ברמינגהם, ליברפול, בריסטול, שפילד, סנדרלנד וקארדיף.

רשת מרקס אנד ספנסר הפכה לרשת הגדולה באנגליה ובנתה את המוניטין שלה על מכירת מוצרים שהם תוצרת אנגליה בלבד (מדיניות שנמשכה עד לשנת 2002).

כיום הרשת כוללת 852 מרכזי קניות ברחבי בריטניה בנוסף לעשרות נוספים ברחבי העולם, מעסיקה מעל ל-83,000 עובדים, ונסחרת לפי שווי של כ-5.3 מיליארד ליש"ט עם מחזור מכירות שנתי של 10 מיליארד ליש"ט.

למייקל מרקס נולדו בן ושתי בנות: סימון מרקס, רבקה שנשאה לישראל משה זיו, ומרים שנישאה להארי סאקר.

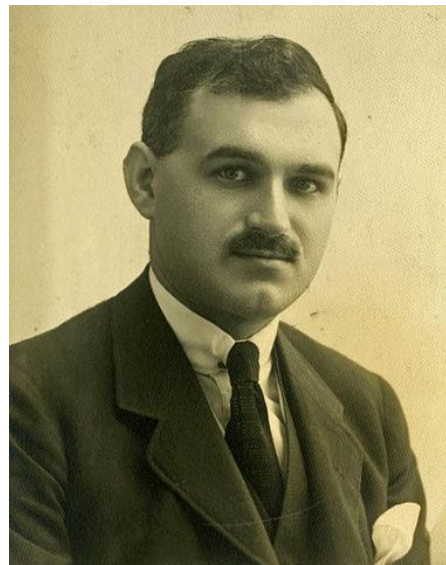
סימון מרקס, בנו של מייקל, נולד ב-1888 וכבר בגיל 19, בשנת 1907, ירש את התפקיד של אביו. הוא קיבל תואר אבירות בשנת 1944 וב-1961 קיבל את התואר ברון. ב-1964 נפטר לאחר 56 שנה של עבודה בחברה. אחריו בתפקיד היה הלורד ישראל משה זיו שניהל את החברה עד שנת 1967. הוא, ובעיקר אשתו, הם גיבורי הסיפור שלנו.

לורד ישראל משה זיו (הראשון) ואשתו רבקה זיו

לורד ישראל משה זיו נולד במנצ'סטר בשנת 1889. הוא למד מנהל עסקים וכלכלה באוניברסיטה והיה פעיל בעסקי אביו.

ישראל זיו נשא לאשה את רבקה, בתו של מייקל מרקס, וכך כאמור הפך לגיסם של הארי סאקר (על שמו גן סאקר בירושלים) ושל הלורד סיימון מרקס הנ"ל – כולם תומכים נלהבים ברעיון הציוני.

החל מפברואר 1917 היה ישראל חבר בוועדה המדינית הציונית בלונדון יחד עם וולטר רוטשילד, ג'יימס דה רוטשילד, הרברט סמואל, הארי סאקר, הרברט בנטוויץ', חיים ויצמן ונחום סוקולוב. נציגי הוועדה נשאו ונתנו עם נציגי הממשלה הבריטית, שהייתה בהכנות לקראת כיבוש המזרח התיכון במלחמת העולם הראשונה, על מנת להגדיר מקום לבית לאומי לעם היהודי. **תוצאת המגעים הללו הייתה הצהרת בלפור.**



בשנת 1913 הכירו הגיסים (זיו וסאקר) את הד"ר חיים ויצמן שניהן באותה עת כמרצה באוניברסיטת מנצ'סטר. כתוצאה ממפגש זה הפכו הגיסים לידידי הקרובים של ויצמן, ורבקה התחברה עם אשתו של ויצמן, ורה.

זיו היה בין משתתפיו של כתב העת "פלסטיין", שימש כמזכיר "ועד הצירים", וב-1919 נישלח לארץ ישראל. במסגרת עסקיו היה שותף בחברת "מרקס אנד ספנסר" ופעל רבות לפיתוחה. כן שימש במשך שנים כיו"ר וכסגן נשיא של הקונגרס היהודי העולמי. התואר לורד הוענק לו על ידי המלכה אליזבת השנייה בשנת 1966.



אשתו, רבקה זיו, הייתה אחת **מארבע המייסדות של הארגון העולמי לנשים ציוניות "ויצ"ו"**, אירגון שנוסד בשנת 1920 על ידי נשים ציוניות בלונדון. היא שימשה כנשיאת הארגון במשך שנים רבות, ולאחר מכן נבחרה לנשיאת הכבוד של ויצ"ו העולמית.

עם עלותם של הנאצים לשלטון בגרמניה, הצליחה רבקה להביא אלף ילדים יהודים לאנגליה. מיד עם סיום מלחמת העולם השנייה, בראש השנה 1946, כשהיא לבושה מדי קולונל בריטי ביקרה רבקה זיו את העקורים (ניצולי השואה שארית הפליטה) בהנובר ובברגן-בלזן.

לחווילתה של משפחת זיו בהייד פארק בלונדון קראו "פילון" בגלל המבקרים הרבים, הן יהודים עסקנים ציונים והן לא יהודים.

במרץ 1933 הופיעה ההודעה הבאה בעיתון "דבר": **"אסון בבית ישראל זיו; 'סטייט' הלונדוני מודיע: במשפחת מר ישראל זיו קרה אסון; בנו, דניאל בן ה-17, נמצא תלוי בחדרו על דלת של**

ארון בגדים לפני מראה, לבוש כותונת ומכנסיים ונעול סנדלים. נערכה חקירה ודרישה. דניאל זיו היה ידוע בחוגי מכריו כבן כישרונות מצוינים. הרבה לטפל בניסיונות מדעיים לגבי טלגרף אלחוטי".

מאוחר יותר כותב ישראל זיו כך: **"אחר צהריים אחד, בקיץ, יצאתי לטיול בהייד פארק עם ד"ר ויצמן. ויצמן עזר לנו מאוד בעת מותו של בנו דניאל. הוא הכיר את הנער היטב... משיחה על נושא זה (חלופות לאנרגיית נפט) שהיה חביב עליו כל כך, עברנו לדון בענייני מדע בכלל... וכך שוב אל דניאל האהוב שלנו, שאמרו לו פעם כי אם ילך בדרך המדע ישיג לעצמו מעבדה משלו. לפתע אמר ויצמן: **"אם ברצונך להנציח את דניאל, מדוע לא תקים מוסד מדעי על שמו? זה הדבר היחיד שהיה רוצה. אני אהיה המנהל הראשון"**.**

ואכן להנצחת זכרו של דניאל הקימה המשפחה את **"מכון דניאל זיו למחקר מדעי"** ברחובות. לראש המכון התמנה חיים ויצמן, ולימים היה **"מכון זיו" למכון ויצמן למדע**. בנם השני הוא הלורד מרקוס זיו, לו נקדיש מספר מילים בהמשך.

בעקבות הלורד מונד. הצטרף לורד זיו בתחילת שנות השלושים ל"חברת מטעי ארץ ישראל" ורכש כ-800 דונם בגוש תל מונד. בשנת 1935 בנו הזוג את ביתם, "בית הדר", הידוע גם בכינוי "וילה זיו".

הבית נבנה בלב הפרדסים, לא רחוק מביתו הצנוע של לורד מונד.



הבית, שתוכנן על ידי האדריכל ריכרד קאופמן, נבנה כסגנון הבאוהאוס והוא אחד הבתים היפים בארץ. את הבית הקיף גן מטופח (שניתן לראות בסרטון) שהשתרע על שטח של כ-9 דונם וכלל גם בריכת שחייה ומגרש טניס. הבית עמד במרכזן של חורשות שהשתרעו על פני 40 דונם ומעבר להן הייתה אחוזת המטעים של המשפחה. רבקה זיו, שהתגוררה בוילה דרך קבע מאז 1938, ערכה בגן נשפים מפוארים שעיתונות התקופה לא פסחה עליהם ותיארה אותם בפרטי פרטים. צלמים הנציחו את האורחים האלגנטיים ביניהם רבים מצמרת השלטון הבריטי בא"י, שלא ידעו כי ממש מעבר לגדר האחוזה התרחשה באותה עת פעילות סודית במפעל לייצור נשק של ה"הגנה" – מכון "סלע".

למרות הריחוק הפיסי של בית המשפחה מהמושבה שהתפתחה בסמוך והשוני התרבותי בין המשפחה לבין התושבים, סייעה משפחת זיו לתושבי האזור במימון הקמת בית הספר, בסלילת הכבישים באזור ואף מסרה חלק מהחורשה שהקיפה את ביתה לרווחתם של תושבי תל מונד.

רבקה הייתה מאוד פעילה בארץ ואף קיבלה אורחים כנציגה ישראלית. בעיתון "דבר" מיום שני, ה-30 במרץ 1959 נכתב כך: "קבלת פנים המונית ערכו אתמול לפנות ערב תושבי טבריה למלכה האם אליזבת מבלגיה, שהגיעה לעיר... ליד בית הספר החקלאי בנהלל נתקבלה המלכה על ידי הנהלת ויצ"ו העולמית... יושבת ראש ויצ"ו העולמית, רבקה זיו, סיפרה על המוסד שנוסד לפני 35 שנים כחוות לימוד לנשים, הראשון מסוגו בכל המזרח, והתפתח לבית ספר חקלאי גדול הקולט בנים ובנות מגיל 14, ברובם פליטי השואה שהובאו לישראל על ידי עליית הנוער. הנואמת העלתה על נס את מעשיה הגדולים של המלכה למען יהודי בלגיה בימי רדיפות הנאצים והגישה לה ספר תנך בכריכת כסף".

בניגוד לבעלה שבילה זמן רב באנגליה, שהתה רבקה בבית באופן קבוע עד מותה.

אחרי התקפת ה"פדאיון" על מבני הווילה במוצאי שבת, ה-15 בדצמבר 1956, בה נהרג אחד העובדים הקבועים, שמעון ויג ז"ל, לא היה איש שיבכה אותו כמו רבקה זיו. "הרי הם התכוונו אלי!" אמרה. על ההפצרות של ידידיה הרבים בארץ ובחו"ל, שתעזוב זמנית את תל-מונד, הגיבה: "כיצד אעשה כדבר הזה, כיצד אעזוב את הפועלים? המעשה שלי יפגע במוראל של תושבי המקום!".

לקציני או"ם, שהציגו לה שאלות, "אובייקטיביות" כביכול, הכינה הפתעה. היא ניגשה לערימת שברי הבטון מן הבניין ההרוס, הרימה מתוכה יונה לבנה שסועה, קרבן ההתנקשות ואמרה: "הנה יונת השלום שלכם!".

לפי החלטת המועצה המקומית תל מונד מיום ה-28 ביוני 1960 הוענקה אזרחות כבוד ראשונה: לרבקה ולישראל זיו. בנוסף לזאת, הייתה רבקה בעלת אות ההצטיינות הגבוה ביותר של האימפריה

הבריטית (OBE) שהוענק לה ע"י מלכת אנגליה.



עברו שש שנים, וב-9 בינואר 1966, בשעה שבע בערב, התקיימה ישיבה בלתי רגילה של המועצה המקומית בהשתתפות כל חברי המועצה דאז. על סדר היום היה נושא אחד ויחיד: הלווייתה של הגברה רבקה זיו ז"ל.

הייתה זו הלוויה ממלכתית בה השתתפו שליש נשיא המדינה, סגן ראש הממשלה אבא אבן, שר העבודה יגאל אלון, יו"ר ההנהלה הציונית ד"ר נחום גולדמן, נשיא האוניברסיטה העברית בירושלים אליהו אילת, ראש עיריית ירושלים טדי קולק, ראש עיריית תל אביב מרדכי נמיר, שגריר בריטניה בישראל, וכמובן בעלה של המנוחה הלורד ישראל זיו ויתר בני המשפחה.

כמו כן השתתפו ראשי המועצות המקומיות, המזכירים, הפקידים, תלמידי הכיתות הגבוהות של בתי הספר ועוד. קהל של אלפים ליווה את המנוחה אל בית הקברות של תל מונד.

לאחר נאומי הספד הרבים ולאחר אמירת הקדיש ע"י הבן מרכוס, עם סתימת הגולל הגיע הרגע המרגש ביותר כשאחד העובדים הוותיקים של משק זיו השמיע בנעימת קינה בנוסח תימני הספד מעל הקבר הרענן.



עם מותה של רבקה זיו ושש שנים אחרי מותו של הלורד ישראל זיו עדיין לא תמה אגדת משפחת זיו. ואם תרצו – אין זו כלל אגדה אלא דף היסטורי מזוהר בתולדות עמנו, כשיהדות אנגליה האצילה מופיעה במלא הדרה. "בית הדר" הוא הביטוי החיצוני הבולט ביותר ליהדות נפלאה זו.

היה זה אך טבעי שלאחר מותה של לידי זיו בשנת 1966 נבנה על חלק משטח זה מרכז קהילתי של יוצ"ו במימון אחותה. הבית נושא את שמה של רבקה זיו.

בשנת 1972, לאחר מותו של הלורד, הווילה נמכרה לבני הזוג הקנדיים יוסף קרטה ודבורה סילבר המתגוררים בקיסריה. היקף העסקה עמד על כ-17 מיליון שקל והיא כללה את הווילה ושטח של כ-10 דונמים המקיף אותה. הווילה והשטחים שסביבה הושכרו בעבר לתוכנית הטלוויזיה "לרדת בגדול", תכנית שעסקה בהורדת משקל.

שמם מונצח במספר מקומות בארץ. על שמם נקרא היישוב נווה זיו ובית חולים רבקה זיו בצפת. המחויבות למפעל הציוני לא הסתיים בדור של ישראל ורבקה אשתו אלה המשיך גם לבנם מרקוס זיו. לאחר מותו של ישראל כיושב ראש רשת מרקס אנד ספנסר, תפס את מקומו אחיו של ישראל, אדוארד (טדי) זיו שניהן בתפקיד עד 1972. לאחר מכן נכנס לתפקיד לורד מרקוס זיו, בנם של ישראל ורבקה, ששימש גם נשיא הרשת עד 1984.

מרקוס זיו

בהיותו בן 4 נכח עם הוריו ודודו, הארי סאקר, בכינוס לכבוד הצהרת בלפור. בשנת 1929, כשהיה בן 16, ביקר לראשונה בארץ ישראל עם הוריו. הוא המשיך לבקר בארץ, בחווילת המשפחה בתל מונד, מעת לעת.

במלחמת העולם השנייה היה מרקוס זיו קולונל ארטילריה ונלחם בפלישת בעלות הברית לסיציליה ב-1943. בקרב זה זכה בעיטור קצין מסדר האימפריה הבריטית (OBE). לאחר תום המלחמה היה מוצב במשך שנתיים בירושלים. במאי 1948 היה יועצו הצבאי של דוד בן-גוריון, תפקיד אותו מילא כשנתיים ובמסגרתו דאג לציוד של צה"ל הצעיר בזכות קשריו בצבא הבריטי ובצמרת הממון הבריטית.

בשנת 1951 חזר לצמיתות לבריטניה, אם כי הרבה לבקר בישראל. שנים רבות לאחר מכן יצר זיו קשרים עם נשיא מצרים, אנואר סאדאת, כיועץ לכלכלה המצרית ובמטרה לבנות את יחסי ישראל מצרים. זיו חרט על דגלו את השאיפה לשפר את היחסים בין יהודים לערבים ובמסגרת זו הקים ב-1988 את קרן מרקוס זיו המעניקה פרסים לשיתופי פעולה בין יהודים לערבים.

ב-1963 נישא בפעם הרביעית בלונדון לילי לבית מורצקי. לילי הייתה, כמו אמו של זיו, לפעילה מרכזית בויצ"ו. עם השנים הפכה למעורבת מאוד בפעילות למען מוזיאונים לאמנות בישראל ולמען התזמורת הפילהרמונית.

את דרכו בבית המסחר המשפחתי, מרקס אנד ספנסר, התחיל עוד ב-1934 כשוליה, למרות ייחוסו. לאחר 1951 קיבל לידייו את ניהול מחלקת המזון של הרשת והתקדם עד שהתמנה ליו"ר החברה ב-1972 וכיהן בתפקיד עד 1983. הוא הרחיב את מגוון מוצרי הרשת ודאג אישית לייצוג התעשייה הישראלית בחנויותיה. הוא טיפח קשרים עם ראשי תעשיית הטקסטיל הישראלית כגון לודז'יה רוטקס, דב לאוטמן, גדעון אוברזון ועוד. בגין פעילותו לטובת התעשייה הישראלית קיבל ב-1979 פרס מיוחד מאת הנשיא יצחק נבון. לאחר שפרש זיו מתפקידו כיו"ר נותר בתפקיד נשיא החברה עד מותו.

בספר "מרקוס זיו מדבר על ניהול", מדבר זיו על תובנות ניהוליות מימיו כיו"ר מארקס אנד ספנסר ועל הקשר עם חברות ישראליות: **"כאשר עשינו את הזמנת הניסיון, אמרתי לדב לאוטמן (דלתא): 'אני יודע שמחיר תחתוני הגברים שלך יהיה גבוה יותר מכל דבר אחר שאנו מוכרים בגלל עלות הכותנה הסרוקה, אך אני מקווה שזה לא יהיה כל כך יקר עד שלא יהיה לזה שוק'. הפעם הראשונה שראיתי את התחתונים מוצעים למכירה היתה בחנות שלנו במנצ'סטר, בתצוגה נועזת. אמרתי למפקח הקומה: אני מניח שבמחיר כזה, אתה לא מוכר הרבה. להנאתי הרבה, השיב: 'אדוני היו"ר, זה מוצר שנמכר במהירות רבה מאוד מרגע שלבשת תחתונים כאלה, לא תרצה ללבוש אחרים. אכן, התחתונים הוכיחו עצמם כהצלחה'".**

במקביל לתפקידו במרקס אנד ספנסר היה גם יו"ר מועצת המנהלים הבינלאומית של מכון ויצמן שהוקם לזכר אחיו, דניאל זיו. כמו כן כיהן כיו"ר לשכת המסחר ישראל-בריטניה (שייסד) ונשיא המגבית היהודית המאוחדת.

ב-1973, נכנס הטרוריסט איליץ' רמירס סאנצ'ס קרלוס לביתו של טדי זיו, שהיה באמבטיה, וירה בו כדור אחד בפניו. טדי איבד את הכרתו אך לא מת. מעצור באקדח של המחבל גרם לו לברוח מיד וכך ניצלו חייו של מרקוס.

ב-1980 מונה ללורד, ובכך ל"לורד זיו השני" לאחר אביו. ב-1984 הפך ליו"ר חברת הבת של הבנק הבינלאומי הראשון בלונדון ופעל לשכנוע אנשי עסקים יהודים בריטים כסמי שמעון, רוברט מקסוול וצ'ארלס ברונפמן להשקיע בחברות ישראליות.

בין השנים 1986-1993 כיהן כיו"ר הראשון של מועצת המנהלים של חברת ההפקה של העיתון הבריטי "האינדפנדנט".

מרקוס זיו נפטר ב-23 בפברואר 2001.

אחרית דבר

המפעל של מונד, ICI, נמכר והוא כיום בבעלות הולנדית. כל הרכוש של מונד בארץ גם נמכר. משפחת זיו ממשיכה לנהל את מרקס את ספנסר ואת כל האחזקות שלה בארץ כבר חיסלה.

פרדסים ומטעים בשרון הם כיום בגדר שמורת טבע.

עם זאת, חלומם ליישב את הארץ תפס, ובגדול. מאז הוקמו בשרון ישובים רבים נוספים, וגוש תל מונד הוא כבר לא רק מושבה אחת ושלושה מושבי עובדים, כי אם מעל ל-15 ישובים.

קטע מהמנון תל מונד:

**ביחד חיים בני תימן ורומניה
בצוותא שרים כאחים
רק כאן מכינה אישה מפולניה
מלווח וג'חונן – טעים
כמו כלה בחופה את מוארת
כמו לב בעורקי מושבים
המשיכי ללכת מחייל אל חייל
ברכות עד מאה ועשרים**

נכתב ע"י אלי מצרי בשנת 1990, לרגל חגיגות 60 שנה לתל-מונד.

אלפרד מונד, ישראל זיו, נשותיהם ויורשיהם גילו מחויבות למפעל ההתיישבותי בארץ ישראל בזמנים שהשרון היה לא יותר מגבעות חול. הם היו פעילים בתחומים רבים בעזרה לארץ, בהתיישבות, בספורט, בחברת החשמל, חברת האשלגן בים המלח, תעשיית הטקסטיל, התרבות ועוד. לשתי משפחות אלו אני ואתם חייבים המון. לא נוכל להחזיר להם אבל נוכל לדעת עוד אודותיהם, ולאלו שמעוניינים אני ממליץ לבקר במוזיאון קטן אינטימי בתל מונד.

תודות :

לאורי הרטמן על העריכה.
ליאנה מרקשייד הטייסת .
עד הפעם הבאה- נתראה!!!
אבי הרטמן

קישור לסרטון: [לחץ כאן](#)

המסלול בפורמט Google Earth: [לחץ כאן](#)

המסלול בפורמט עמוד ענן: [לחץ כאן](#)

קישור למסלול בעמוד ענן: [לחץ כאן](#)

המסלול בפורמט gpx: [לחץ כאן](#)

לשבשבת במנחת עין ורד: [לחץ כאן](#)

למזג אוויר במנחת עין ורד: [לחץ כאן](#)

למפת Google Maps: [לחץ כאן](#)